

KATALAANIKEELSE MUUSIKA HETKEOLUKORRAST

Intervjuu Dídac Rocher Castellanoga

Dídac Rocher Castellano, üks märtsi keskel Tallinna ja Tartu ülikoolis peetud katalaani kultuuri päevade raames Eestit külastanud muusikuid defineerib end ühelt poolt lauljana, kes komponeerib ise oma muusika, ja teisalt luuletajana. Laulude loomine, esitamine ja võimalus olla kuulatud on asjad, mis teda kõige rohkem motiveerivad. Castellano arvates oli tal just Eestis võimalus teha seda, mis meeldib, tunda end hinnatuna ja armastatuna. „Nähtavasti tuleb see asjaolust, et meil on

rahvastena palju ühist,“ selgitab ta. Käesolevas intervjus räägib Dídac Rocher oma rahva rikkalikust kultuurist ja eriti muusikast.

Rocher on välja andnud ka koos sõpradest muusikutega valminud heliplaadi „El nus“ („Sõlm“, Temps Record 2009). Praegu salvestab ta oma teist plaati, mille nimeks saab „Popra“ („Purpur“). Nagu ka esimese plaadi puhul, vastutab tootmise eest Dani Ferrer.

Katalaani luuletaja ja muusik Dídac Rocher Castellano.

Kuidas sai alguse teie huvi muusika vastu?

See on pärit kaugest lapsepõlvest. Mu kodus valitses muusikaline ja kirjanduslik atmosfäär. Mu isa on muusik ning põhikooli ja gümnaasiumi muusikaõpetaja. Talle on muusika alati olnud õpetamise vahend, aine, mis lubab kasvatada selliseid väärtusi nagu tolerantus, tundlikkus ja kooselu. Ta uurib elu muusika kaudu. Armastus muusika vastu on see, mis on mind ümbritsenud ja milles olen üles kasvanud. Olen lapsest saadik kuulnud oma vanemaid laulmas kahekesi koos: oma õpilaste seltsis, ühiste söögikordadejärgsete koosistumiste ajal või koos sõpradega. Emal on ilus hääl. Ta suhtub kirglikult nii keele kui ka kirjanduse õpetamisse ja kasutab sõna saavutamaks sama, mida isa püüab saavutada muusika kaudu. Tänu neile on mul olnud õnne tunda isiklikult selliseid suurepäraseid luuletajaid nagu Vincent Andrés Estellés või lauljat, heliloojat ja näitlejat Ovidi Montllorit, kes on läbi astunud meie kodust või mu vanemate maakoolist Santa Olivas, külas, kus ma veetsin kogu oma lapsepõlve.

Nii hakkasin ma aja jooksul kirjutama oma muusikat ja laulutekste, väljendama end laulude kaudu.

Mis liiki muusikat teete, kui seda on võimalik kuidagi klassifitseerida?

Esimene definitsioon, mis mulle mu muusika kohta meelde tuleb, on instinktiivne muusika. Asi on nii, et see, mida ma teen, ei lähtu etteseatud muusikalistest ideedest, vaid on selline, nagu ta tuleb. Mingil hetkel hakkab meloodia minu sees voolama. Seetõttu on tegu lihtsa muusikaga, mis siiski, usun, kannab endas osa minu olemu-

sest. Sama lugu on lauludega (sest ma alustasin instrumentaalmuusika ja luule kirjutamist eraldi, kuni need lõpuks omavahel ühendasin). Tekstid sünnivad tihti ühest sõnast nagu sädemest, mida ma nii kaua edasi arendan, kui sellest saab luuletus.

Võiksin nimetada oma stiili autorilauluks (täheenduses, kus sõnadel on sama suur või suuremgi tähtsus kui muusikal), millel on folgi ja rocki mõjud. Kokku võttes teen poeetilisi ja sissekaemuslikke laule, mis püüavad kirjeldada sisemisi maastikke.

Eesti ülikoolides peetud katalaani kultuuri päevade raames rääkisite muusikaliseeritud luulest ja poetiseeritud muusikast katalaanikeelsetes maades¹ ja näiteks ka Prantsusmaal ja Hispaanias üldiselt. Seejuures käsitlesite te liikumist „Uus laul“ (*La Nova Cançó*),² mis taaselustas frankismi ajal (1939–1975) taga kiusatud katalaanikeelset muusikat ja luulet. Palun rääkige sellest lähemalt.

Laulutraditsioon on nimetatud maadel olnud juba ammu ajast väga oluline. Keskajal kerkisid esile trubaduurid, kes komponeerisid „vulgaarkeelset“ kõrgluulet, luulee-situsi saatvat ja mõnikord ka otseselt laulmiseks mõeldud muusikat; üldiselt esitasid neid kompositsioone huglaarid. Tegu oli teatud tüüpi õukonna-luulega, mis käsitles aadelkonda huvitanud teemasid (armastust, sõda, au jne).

Aja möödudes nimetatud traditsioon rauges ja kadus, kõrgluule eristus laulust, mis arenes üha rohkem rahvapäraseimate žanrite ja traditsioonide või folkloori suunas.

Kahekümnendal sajandil taastus nende luuletuste muusikaliseerimise

tava, mis polnud algselt laulmiseks kirjutatud. Prantsusmaal omandas see tendents suurema tähtsuse ning, nagu ka keskajal, levis seal edasi naabermaadesse. Lauljatest said luuletajate häälekandjad. Ka mina võtan teatud määral aluseks teiste kirjutatud luulet, mis lubab mul oma mõtteid ja tundeid säravamalt väljendada. Tänu teiste loomingu muusikaliseerimisele on mul olnud au osaga autoritest isiklikult tutvuda ja nii mõnegagi sõbraks saada.

1960-ndatel tekkis katalaanikeelsest maades liikumine „Uus laul”. Tegemine oli protestiliikumisega, mis soovis muuta olukorda, milles rahvas elas (keeld rääkida katalaani keelt, vabaduse ja demokraatia puudumine). Kõik lauljad-muusikud võtsid omaks ühiskonnakriitilise hoiaku ning nende silmanähtavaimaks ühisjooneks kujunes katalaani keele kasutamine. Samuti hakkasid nad muusikaliseerima katalaanikeelset luulet (teistes Hispaania riigi piirkondades juhtus sama: Galicias galeegi keelega, Baskimaal baski keelega). Muusikute ja luuletajate vahel tekkis tihe koostöö, näiteks Raimoni ja Salvador Espriu, Ovidi Montllori ja Vincent Andrés Estellése, Lluís Llach ja Miquel Martí i Poli vahel). Sellised liidud loominguinimeste vahel olid teatud määral kasulikud mõlemale osapooltele: ühed said sõnu laulude tarbeks ja teised võimaluse oma luulet levitada. Luuletajad võitsid sel viisil katalaani kultuuri tagakiusamise ja eitamise kontekstis tuntuks. Koos töötati ja võideldi vaba maa nimel.

Peaks veel rõhutama asjaolu, et seoses demokraatia saabumisega 1970-ndate lõpul jäeti enamik neist esinejaist meedia ja poliitiliste ringkondade poolt unustusse, sest korraga olid neist saanud tülikad tegelased, kelle liiga

kriitiline meelelaad ei sobinud uutele võimukandjatele. Alles XXI sajandi algul on hakatud väärtustama seda olulist funktsiooni, mida nad täitsid; neile avaldatakse austust, nende plaate antakse uuesti välja jne. Kokkuvõtlikult esindab „Uue laulu” põlvkond katalaani kultuuri jaoks üliolulist pärandit, mis on saanud üheks tänase moodsa ühiskonna ja tulevaste muusikute põlvkondade alustalaks.

Kas praegune katalaanikeelse muusika olukord varieerub piirkonniti?

Mina tulen Katalooniast ja seal on nii katalaani keele kui ka kultuuri olukord kõige korrastatum. Katalaanikeelset kultuuri tunnustatakse ja kaitstakse valitsuse tasandil ning kõik ühiskonna mõjukad institutsioonid on mõistnud selle hoidmise, levitamise ja olukorra normaliseerimise vajalikkust. See lubab meile, esinejatele, teatud mugavust oma keele kasutamisel, sest publik suhtub sellesse kui loomulikkusse. Baleaari saartel on Katalooniaga sarnane olukord. Kuid Valencias on olukord teistsugune. Seal leiab katalaani keele ja kultuuri tõesist vastuseisu. Nii Valencia valitsusest kui ka mõjukamatest teabekanalitest tuleb väga agressiivset kampaaniat meie identiteediküsimuse vastu ja see toob kaasa katalaani kultuuri ja keele tugevdamisele suunatud koostöövõimaluste ning ühiste jõupingutuste luhtumise. Ainult eraalgatuslike ettevõtmiste kaudu, nagu *Acció Cultural del País Valencià*, on võimalik rajada mõningaid sildu. Kahjuks on seal loominguinimestel, kes tahavad end emakeeles, katalaani keele Valencia dialektis väljendada, silmanähtavalt suuri raskusi. Pole õiget vastuvõttu ei publiku ega ametlike

institutsioonide poolt ning muusikud, lauljad, luuletajad ja kirjanikud on sunnitud võtma omaks vastupanupositsiooni.

Milline tundub teie arvates olevat Hispaania suhtumine katalaani-, baski- ja galeegikeelsesesse muusikasse üldiselt? Kas nende olukorra vahel on sarnasust?

Ma ei tunne väga hästi teiste mitte-hispaaniakeelsete piirkondade olukorda Hispaania riigis, küll aga võin öelda, et muus keeles laulmine raskendab tohutult muusika levikut oma keele- raamidest väljapoole. Tegu on tsentraalsetliku suunilusega riigiga.

Tähelepanuvääriv asjaolu on see, et Kataloonias on pärit ülერიigilises mõttes väga edukaid muusikuid ja esinėjaid, kes just nimelt ei laula katalaani keeles (või just seetõttu ongi pälvinud nii suure omaksvõtu). Näiteks Love Of Lesbian, Standstill, The New Raemon, mis puudutab sõltumatut muusikat. Ja katalaanikeelse publiku hulgas ei teki see mingit nurinat, sest me oleme avatud kõikidele pakkumistele; neile ei tehta mingeid takistusi valitud esinemiskeele tõttu.

Samuti väärib märkimist, et viimasel aastatel on katalaanikeelsetel aladel taas elustunud omakeelne rahvamuusika kogu selle mitmekesisuses. Publik ja meedia on suundumuse nii hästi vastu võtnud, et katalaani keel on saavutanud enneolematu normaliseerituse taseme. Isegi niivõrd, et suur osa varem hispaania või inglise keeles esinenud bändidest on hakanud kasutama oma lauludes katalaani keelt. Väljaspool meie keeleruumi on hakatud rääkima „uuest katalaani muusikast“ või „katalaanikeelse muusika liikumisest“ (*moguda catalana*). Muusikalises mõttes

on praegu tõesti tegu rikka, suurt stiilivalikut ja head kvaliteeti pakkuva hetkega, eriti Kataloonias.

Mida olulist seisab katalaanikeelses muusikal tulevikus ees?

Kõige olulisem on hoida sama kõrget taset, mis meil praegu on. Institutsioonid peaksid julgema rohkem riskida ja spetsialiseerunud meediakanalid enam pingutama, et suuta vastata juba praegusele huvitavate pakkumiste paljususele, sest kui nii väikesel maal nagu meie oma³ ei ühendata kõiki jõude, võib juhtuda, et peatselt hakatakse alla käima, sest ei ole osatud hallata liiga rikast ja keerulist panoraami. Ja see tähendaks õnnetust. Me oleme võitmas endale olulist ja truud publikut ning tema eest peab hästi targalt, taktitundeliselt ja terve mõistusega hoolitsema. Ainult nii saame me teha läbi positiivse arengu, nii loominguinimesed kui ka ühiskond ja kultuur üldiselt.

Lõpetuseks ja selleks, et tuua näide teie muusika kohta, tahaksin viidata ühele konkreetsele laulule. Valisin „Musta öö“ („Negra nit“), sest Lluís Mesegueri artikli järgi on öö metafooriseerimine teiste sümbolite kõrval, mis pakkusid alternatiivi frankismi poolt peale sunnitutele, samuti üks oluline tahk „Uue laulu“ autorite juures, „meetod tsensuuri ületamiseks“. Öö omandas topelttähenduse: „läbielatud öö ja sümbolne öö, individuaalne öö ja sotsiaalne öö“. Teiega samast külast, Arenys de Marist pärit luuletajal Salvador Espriul seostus „öö“ näiteks „surma, unenäo, pimeduse, koidu ja õhtupooliku sümbolse ja sotsiaalse mõtestamisega“.⁴ Mis kontekstis sündis teie laul?

Ma tunnen end küll seisvat väga

lähedal klassikasse kuuluvatele katalaani muusikutele, kuid seda nende kunsti, mitte diskursuse või meie maa ajaloo ühe kindla hetkega seotud kontekstualiseeritud võitluse tõttu. Sellest hoolimata üritan ma võtta mõnes laulus kriitilist hoiakut, aga pigem on tegu eksistentsiaalse kriitikaga (mis samas on seotud teatud arvamusega ühiskonnast ja maailmast üldiselt, küllaltki lootusetu vaatega nendele).

Konkreetne laul „Must öö” on tekkinud eksistentsiaalsest olekust, mida määravad tühjus ja üksindus, seesmine jõuetus.

NEGRA NIT

*Cau negra nit,
et recolliran les mans obertes
de tantes flors que no dormen,
esperant com jo l'espurna
d'aquell far allargat enmig de l'aigua.*

*El temps de dir
s'atura en aquesta hora suau de brisa;
tan sols l'esguard per medir un espai
que ens és estrany.*

*Enyorar donar-te la mà...
Aquí només s'hi troba un tot sol
caminant o parat, sempre d'esquenes.*

No sap cap on van ni què fan.

Violeta Puchades. Must öö.

MUST ÖÖ

Langeb must öö,
sind võtavad vastu nii paljud
avatud kätega lilled, mis ei maga,
oodates nagu minagi selle
vee keskel kõrguva majaka sädet.

Lausumise aeg
peatub sel tuulepehmel tunnil;
vaid pilk, et mõõta ruumi,
mis meile võõras.

Igatsen anda sulle käe...
Siin leiab igäüks end vaid täiesti üksi,
rännates või paigal, alati selg ees.

Ta ei tea, kuhupoole nad lähevad või
mida teevad.

Küsitlenud ja tõlkinud
MERILIN KOTTA

Kommentaariid:

¹ Silmas on peetud järgmisi piirkondi, kus räägitakse eri variatsioonidega katalaani keelt: Hispaaniale kuuluvad Kataloonia, nn Franja de Ponent (Aragoonia idaserv), Valencia ja Baleaari saared, lisaks Andorra, Algueri linn Sardiinias ja Prantsusmaale kuuluv nn Põhja-Kataloonia. (Tlk.)

² Lluís Meseguer kirjutab, et „Uus laul“ nagu teisedki paralleelsed liikumised, ameerika *folk song*, prantsuse šansoon, ühendas endas erinevaid ulatuslikke protsesse, mis seostusid kirjakunsti ja muusika teineteisele lähenemisega: traditsioonilise folkloori moderniseerimine, uute rahvapäraste kirjandus- ja muusikažanrite levik, rahvuslike luule-, muusika- ja etendusevaheliste seoste traditsiooni taaselustamine, kõrgluule muusikaliseerimine ja laulude loomine tugeva kirjaliku luulekeele mõju dega.“ Meseguer, Lluís. „La Nova Cançó i l'escritura lírica.“ Caplletra 22 (Primavera 1997), lk 169–184. (Tlk.)

³ Kataloonia pindala on 32 107 km². (Tlk.)

⁴ Meseguer, Lluís. „La Nova Cançó i l'escritura lírica.“ Caplletra 22 (Primavera 1997), lk 169–184.

Violeta Puchades.
Alumine valgus.

AADU REGI

3. XI 1912 Tallinn – 10. X 2011 Oulu

Eesti helilooja, klarnetist, puhkpilliorkestrite dirigent ja muusikapedagoog, laulupidude dirigent Aadu Regi oli kaua aega üks Tartu muusikaelu juhte – mängis Vanemuise teatri orkestris (1944–1945) ja oli selle teatri dirigent ja koormeister 1945–1951; oli Tartu Muusikakooli õpetaja (1944–1951 ja 1956–1991), juhatas Tartu Ülikooli sümfooniaorkestrit ja H. Elleri nimelise Muusikakooli orkestrit ning puhkpilliorkestrit „Tartu“; oli laulupidudel puhkpilliorkestrite üldjuht. Aastail 1991–1999 tegutses ta pedagoogina Soomes. Ta on loonud teoseid puhkpilliorkestrile, klarnetile, viiulile ja trompetile, soololaule ja muusikat teatrietendustele, koostanud muusikaõpikuid ja kirjutanud mälestusteraamatu „Muusikast ja muust“ (2000).